

ความเป็นมาในการเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475

จากการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างคณะผู้ก่อการกลุ่มคนหนุ่มสองฝ่าย จนกระทั่งฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ กำชัยเหนือไว้ได้โดยสมบูรณ์และจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้พ้นจากอำนาจทางการเมืองไปตั้งเฝ้าคุกแล้ว จึงนับได้ว่ารัฐบาลพลเรือเอกเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ได้เข้าจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศต่อไป ในช่วงเวลาของการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพลเรือเอกในครั้งนี้ งานสำคัญนอกเหนือจากหน้าที่ในการบริหารประเทศแล้วก็คือ การเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 โดยการยกร่างขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งหมด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวบุคคลจำนวนมากมีความเข้าใจว่าเป็นผลงานที่สำคัญที่ช่วยยื้อให้การเมืองการปกครองไทยพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น สำหรับเหตุผลของการดำเนินการดังกล่าว รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ได้แถลงว่า¹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 นี้ พระมหากษัตริย์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราขึ้นไว้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 นับจากวันที่ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญเป็นต้นมาจนถึงบัดนี้เป็นเวลาถึง 13 ปีเศษแล้ว เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก และการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยก็ได้ได้รับความเจริญมาสู่ประเทศ นับเป็นอนุเคราะห์ประการอย่างใดก็ตามบัดนี้รัฐบาลมีความรู้สึกว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยได้เข้าขั้นถึงจุดประโยชน์ในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นอย่างที่ ดังจะเห็นได้จากการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยหลังๆ นี้ ประชาชนได้มีความกระตือรือร้นเป็นลำดับ ฉะนั้นรัฐบาลจึงเห็นสมควรที่จะได้มีการสังคายนารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 อีกสักครั้งหนึ่ง อาทิ จะถึงเวลาสมควรพิจารณายกเลิกบทเฉพาะกาลเมื่อใด ควรมีสองสภาหรือสภาเดียว มาตราใดควรยกเลิกหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง—

¹ แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่พิเศษ/2488," 2 กรกฎาคม 2488. เรื่องการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475.

หรือเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และเพื่อให้การปกครองในระบอบ-
ประชาธิปไตยเป็นไปโดยสมบูรณ์ของอารยประเทศ²

เกี่ยวกับการเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 นี้
ในลำดับเริ่มแรก รัฐบาลชุดนางอวง อภิขันธ์ ได้เสนอเป็นญัตติว่าคณะที่ประชุมสภาผู้แทน-
ราษฎรให้สังเคราะห์กรรมาธิการวิสามัญขึ้นมาชุดหนึ่งจำนวน 27 นาย เพื่อพิจารณาปรับปรุง
แก้ไขรัฐธรรมนูญ คณะกรรมาธิการชุดนี้ประกอบด้วย

1. เจ้าพระยาตรีธรรมยาธิบดี	2. พระยาวรรณทัต วัฒนศิริ
3. นายติเรก ชัยนาม	4. นายพิชาย มุญจนต์
5. พล.ท. หลวงเกรียงศักดิ์พิพิต	6. หลวงจ่างฐเนติศาสตร์
7. พล.ต.อ. อุดม อุดมเกษรวิธ	8. พระยามานวราชเสวี
9. พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร	10. นายเคียม มุนนาค
11. พล.ร.ท. สินธุ์ กมลนาวิน	12. นายทวี มุญจนเกตุ
13. นายหิน สุพรรณสาร	14. นายเลียง ไชยกาล
15. พระยาวิฑูรธรรมพิเนต	16. นายพล แสนสระดี
17. นายสุวิชัย พันธเศรษฐ	18. นายโชติ คุ้มพันธ์
19. นายเชมชาติ มุญจนรัตน์	20. นายฉิค เวชประสิทธิ์

²ต่อมาได้มีผู้นำหลักเรื่องที่สำคัญนี้แจ้งเพิ่มเติมว่า จากประเด็นต่างๆเหล่านี้นับว่าเป็น
เรื่องราวที่สร้างความขมขื่นหม่นหมองอย่างยิ่งให้แก่ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตยของไทย เพราะนอกจากจะสร้างความขมขื่นให้กับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7
แล้ว ยังมีบุคคลอื่นๆที่เห็นว่าคณะราษฎรผูกขาดอำนาจการเมืองการปกครองโดยไม่ยอมให้อำนาจ
อธิปไตยแท้จริงแก่ประชาชน ความขมขื่นเหล่านี้ได้นำไปสู่ความเสียดพระทัยของสมเด็จพระเจ้า-
อยู่หัวรัชกาลที่ 7 อันเป็นเหตุให้ทรงสละราชสมบัติในที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุที่นำไปสู่
การกบฏอีกหลายครั้ง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร-
ไทยฉบับพุทธศักราช 2475 โปรดดู วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตย
ของไทยเล่ม 1, หน้า 839.

21. ร.ท.ประจวบ มหาจันทร์	22. ชุนสุคนธ์วิทย์ศึกษาการ
23. นายทองเปลว ชลภูมิ	24. นายแก้ว สิงคเชนทร์
25. ร.ท.อุ๊ต นิตยสุทธิ์	26. นายใหญ่ ศวิตชาติ
27. นายเฉลา เกลาแมนท์ ³	

คณะกรรมการวิสามัญชุดนี้ได้ดำเนินการสากลดสมัยรัฐบาลชุนนายควง อภัยวงศ์ (ครั้งที่ 1) รัฐบาลชุนนายทวี บุญยเกษตร และรัฐบาลชุน ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช โดยได้พิจารณาเห็นสมควรให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 ในประเด็นสำคัญ 7 ประเด็นดังต่อไปนี้คือ⁴

1. ให้ยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง ซึ่งมีบัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล
2. ยกเลิกบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้พระบรมวงศานุวงศ์อยู่เหนือการเมือง
3. กำหนดให้อำนาจนิติบัญญัติมีสองสภาคือ สภาอาวุโสและสภาผู้แทน
4. สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งโดยตรง
5. สภาอาวุโสประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรได้เลือกตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนเลือกตั้ง

³เกี่ยวกับจำนวนคณะกรรมการวิสามัญในครั้งแรกรัฐบาลชุนนายควง อภัยวงศ์ได้เสนอต่อที่ประชุมสภาให้จัดตั้งจำนวน 24 นายเท่านั้น แต่ในที่สุดที่ประชุมสภาก็ได้ลงมติให้มีจำนวน 27 นาย โปรดดู สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 4/2488," 19 กรกฎาคม 2488.

กรรมการตั้งแต่ท่านที่ 1-12 รัฐบาลเป็นผู้เสนอแต่งตั้ง ส่วนกรรมการที่เหลือเป็นที่ประชุมสภาเป็นองค์กรเสนอแต่งตั้ง โปรดดู สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 4/2488 และครั้งที่ 5/2488," 19-20 กรกฎาคม 2488.

⁴ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของไทย (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 123.

6. คณะรัฐมนตรีในพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง โดยประธานสภาผู้แทนและประธานสภาอาวุโสเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่บุคคลที่เป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ โดยถือว่าเมื่อเป็นผู้ที่สมควรได้รับความไว้วางใจจากสภานิติบัญญัติแล้ว ก็อาจได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีได้

7. รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนและสมาชิกสภาอาวุโส จะเป็นข้าราชการประจำมิได้

อย่างไรก็ตามคณะกรรมการวิสามัญครั้งนี้ก็เพียงแต่แสดงความคิดเห็นเท่านั้น เพราะยังมีหน้าที่คณะกรรมการวิสามัญจะนำความคิดดังกล่าวไปยกร่าง เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขหรือปรับปรุงรัฐธรรมนูญและเสนอต่อที่ประชุมสภาฯในลำดับต่อไป คณะกรรมการวิสามัญก็มีอันต้องสิ้นสุดลงโดยปริยาย ทั้งนี้เนื่องจากการประกาศพระราชกฤษฎีกาของรัฐบาลชุด ม.ร.ว. เสริม ปราโมช⁵ อย่างไรก็ตามรัฐบาลรักษาการก็ยังคงให้ความสำคัญต่อการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสามัญที่ผ่านมา โดยได้ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาอีกคณะหนึ่งซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 7 นาย ประกอบด้วย⁶

1. พระยามานวราชเสวี	เป็นประธานคณะกรรมการ
2. นายพิชานู บุญยงค์	เป็นกรรมการ
3. พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร	"
4. นายเคื่อน บูณนาค	"

⁵โปรดดู. พระยามานวราชเสวี ประธานคณะกรรมการวิสามัญกล่าวต่อที่ประชุมสภาฯในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เข้าสู่การพิจารณาในวาระที่หนึ่ง ในสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2489," 21 กุมภาพันธ์ 2489.

⁶แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่พิเศษ/2488," 15 ตุลาคม 2488.

5. พระยาวรรณารักษ์	เป็นกรรมการ
6. นายฉวีล อุดก	"
7. นายไพโรจน์ ชัยนาม	"

ทั้งนี้เพื่อให้กรรมการชุดดังกล่าวรวบรวมความคิดเห็นและเรียบเรียงประเด็นสำคัญทั้ง 7 ประการ ที่กล่าวมาแล้ว ยกร่างขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับ⁷ ซึ่งเมื่อคณะกรรมการได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ส่งร่างรัฐธรรมนูญที่ยกร่างขึ้นใหม่นี้ไปให้ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาและแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งปรากฏว่าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้รับร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าวโดยไม่มีการแก้ไข ต่อจากนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองจำนวน 7 นายได้แก่

1. พระยามานวราชเสวี
2. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
3. นายฉวีเรก ชัยนาม
4. นายฉล สยามนท์
5. พล.ท. หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
6. นายทองเย็น หัสละเมียร
7. นายทองเปลว ชลภูมิ

ก็ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณารับหลักการในวาระที่หนึ่ง ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 7 เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2489⁸

⁷ ในความเป็นจริงแล้วรัฐบาลได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร แต่เหตุผลที่ต้องเสนอไปในทำนองแก้ไขในครั้งแรกนั้นก็เพราะว่าการดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 63 ของรัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม 2475 โปรดดู โภคิน พลกุล, เอกสารเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 20.

⁸ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญครั้งที่ 7/2489," 21 กุมภาพันธ์ 2489. มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับรอง 61 นาย

จากหลักการทั้ง 7 ประการซึ่งคณะกรรมการได้ยึดถือเป็นแนวทางในการแก้ไข รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 และยกฐานะขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับ โดยเฉพาะในเรื่องของการกำหนดให้ฝ่ายนิติบัญญัติประกอบด้วยสองสภา คือ สภาอาวุโส (ซึ่งสมาชิกได้มาจากการที่ราษฎรได้เลือกตัวแทนของ คณะทำการเลือกตั้ง) และ สภาผู้แทน (ซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้งของราษฎรโดยตรง) และในเรื่องของการห้ามมิให้ ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น นับว่าเป็นหลักการที่สำคัญของการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลพลเรือนได้ให้ความสำคัญโดยกำหนดให้เป็นแนวทางในการ แก้ไขรัฐธรรมนูญ 2 ใน 7 หลักการ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้วสามารถ กล่าวได้ว่ารัฐบาลพลเรือนมีจุดประสงค์ที่จะให้การ เมืองการปกครองไทยพัฒนาไปสู่การมีระบอบ ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองภายหลังจาก รัฐบาลพลเรือน (รัฐบาลชุนนายควง อภัยวงศ์) เข้าจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศแล้วจะเห็น ได้ว่า การเมืองการปกครองไทยที่ยังคงตกอยู่ในวัฏจักรของความขัดแย้งทางการเมืองดังที่เคย เป็นมาในอดีต กล่าวคือ การเมืองการปกครองไทยในช่วงดังกล่าวถึงแม้ว่าผู้นำพลเรือนจะ เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศ แต่ก็ไม่สามารถที่จะควบคุมการบริหารประเทศได้อย่าง แท้จริงโดยเฉพาะการควบคุมกองทัพ ทั้งนี้เพราะถึงแม้ว่าจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะลาออก จากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีแล้วก็ตาม แต่สำหรับตำแหน่งผู้นำทางการเมืองสูงสุดนั้นก็ยังคงดำรง ตำแหน่งอยู่ต่อไป ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ได้สร้างปัญหาให้กับรัฐบาลพลเรือนเป็นอย่างมาก ไม่ ว่าจะเป็นในเรื่องของการจัดตั้งรัฐบาลเข้าบริหารประเทศ เสถียรภาพของรัฐบาล ตลอดจน ความเป็นเอกภาพในการบริหารงาน ดังนั้นเมื่อได้พิจารณาถึงความจำเป็นของ เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ทางการเมืองแล้ว อาจกล่าวได้ว่าการเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่ง- ราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 และยกฐานะขึ้นใหม่ทั้งฉบับในครั้งนี้ แท้จริงแล้วเป็น กลยุทธ์ทางการเมืองของกลุ่มผู้นำพลเรือนซึ่งกำลัง เป็นฝ่ายได้เปรียบในสถานการณ์ต่อ การที่จะ ขจัดอำนาจผู้นำทางการเมืองให้ออกไปจากวงจรแห่งอำนาจทางการเมืองให้เด็ดขาด เพราะ

จากความเกี่ยวเนื่องของเหตุการณ์ของความขัดแย้งระหว่างคณะผู้ก่อการกลุ่มคนหนุ่มที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่หนึ่ง ถึงความมุ่งยากในการจัดตั้งรัฐบาลของผู้นำพลเรือนภายหลังจากที่สามารถโค่นอำนาจรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม ลงได้แล้ว หรือแม้กระทั่งเหตุการณ์การประกาศยกเลิกนโยบายรัฐนิยม การแถลงนโยบายที่เป็นการท้าทายอำนาจจอมพล ป พิบูลสงคราม (ในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด) จนถึงการประกาศปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด นับว่าเป็นวัฏจักรของความขัดแย้งทางการเมืองที่แสดงให้เห็นถึงกลยุทธทางการเมืองที่ฝ่ายผู้นำพลเรือนพยายามที่จะขจัดอำนาจของผู้นำฝ่ายทหารออกจากวงจรมหาอำนาจทางการเมืองที่ละชั้น ดังนั้นจากสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่ การเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 จึงเป็นความต้องการที่จะขจัดทหารให้ออกจากวงจรมหาอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาดนั่นเอง

สภาพเหตุการณ์ทางการเมืองภายหลังจากการขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มผู้นำพลเรือน

1- ปัญหาในการจัดตั้งรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์

การจัดตั้งคณะรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ เพื่อบริหารประเทศสืบต่อจากรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม ซึ่งได้ลาออกไปแล้วนั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงความรอบคอบ ทั้งนี้เพราะ การเลือกสรรบุคคล เข้าดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีรวมคณะรัฐบาลนั้นเป็นปัญหาสำคัญมาก เพราะจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม สัมพันธ์กับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ คณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะต้องประกอบด้วยบุคคลผู้ซึ่งเป็นที่เคารพและเชื่อถือในความสามารถทั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนโดยทั่วไป เกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลในครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ต้องประสบปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคลที่จะเข้าดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ ทั้งนี้เพราะการยอมรับตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีของนายควง อภัยวงศ์ เท่ากับเป็นการท้าทายอำนาจทางการเมืองและทางการเมืองทหารของจอมพล ป พิบูลสงคราม ดังจะเห็นได้จากแม้แต่ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ก็ไม่อาจจะตัดสินใจลงนามรับสนองพระบรมราชโองการได้ในทันที ลักษณะดังกล่าวเป็นผลให้บุคคลหลายบุคคลที่ถูกทาบทามให้เข้าร่วมรัฐบาลเกิดความไม่แน่ใจในสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่ ดังนั้นการสรรหาบุคคล เข้าดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีจึงมีความ

ยุ่งยากไม่น้อย

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก็คือการควบคุมกองทัพของรัฐบาลชุดใหม่ เนื่องจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้มีอำนาจบริหารประเทศอยู่เป็นเวลานาน ประกอบกับการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดทำให้ได้รับความสนับสนุนจากทหารบกเป็นพิเศษ ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ได้ยอมรับความจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าปัญหาเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองและการทหารของจอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นปัญหาสำคัญมากกว่าปัญหาในการทำความเข้าใจกับฝ่ายอื่นที่จะให้ยอมรับรัฐบาลชุดใหม่ เพราะนายควง อภัยวงศ์ เกรงว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม อาจใช้อำนาจทางการเมืองต่อคณะรัฐบาลชุดใหม่ได้ เช่นในวันที่ 28 กรกฎาคม 2487 ซึ่งเป็นวันที่ระลึกกองทัพบก ได้มีการกล่าวปราศรัยส่งกระจายเสียงภาคพิเศษ กองทัพบกได้กล่าวทิ้งท้ายไว้เป็นปริศนาให้คิดว่า "ทหารบกจะตามท่านจอมพล ป พิบูลสงคราม แม่ทัพของเราไปทุกวิถีทาง" ⁹

การกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นว่ากองทัพบกยังคงสนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม อย่างเต็มที่ และเป็นการเปิดเผ้าที่ว่ากองทัพบกไม่เต็มใจยอมรับการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป พิบูลสงคราม เกี่ยวกับความพยายามที่จะรักษาอำนาจของจอมพล ป พิบูลสงคราม นี้ขึ้นต้นได้จากรายการสนทนาทางวิทยุ ซึ่งบทสนทนาจะมีเนื้อหาเน้นให้ทหารจงรักภักดีต่อจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่เสมอ เช่น รายการสำหรับภาคทหารประจำวันเสาร์ที่ 20 กรกฎาคม 2487 อันเป็นการสนทนาระหว่าง "นาคกับเงิน" ดังมีข้อความสำคัญบางตอนครุพิจารณาคือ

เงิน . . . "เราไม่ควรลืมคำปฏิญาณของเราในสุดท้ายของรายการซึ่งพี่น้องของเราทุกคนในนามของทหารในกองทัพบกไทยว่า ทหารในกองทัพบกไทยจะติดตามแม่ทัพของเราไปทุกวิถีทาง"

นาค . . . "มันเป็นความจริงใจของเราทหารบกไทย หรือฉันอาจแทนได้ทั้ง 3 กองทัพบกทีเดียว เราจะมั่นคงในความจงรักภักดีต่อท่านผู้บัญชาการทหารสูงสุดของเราเสมอ" หรืออีกตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

⁹ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที 30 กรกฎาคม 2487

นาค. . . "อย่าลืมว่าเราทหาร ต้องไม่ยอมให้อำนาจใดๆมาหักโง่คนความซื่อตรง
จงรักภักดีต่อผู้บังคับบัญชาและหน้าที่"

เงิน . . . "เราจะคามแม่ทัพออกไปทุกวิถีทาง" 10

เมื่อสภาพทางการเมืองถึงขีดสุดเช่นนี้ นายควม อภิขวงค์ จึงจำเป็นต้องพิจารณา
อย่างรอบคอบเกี่ยวกับบุคคลที่จะมารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งเป็นตำแหน่ง
สำคัญที่จะเป็นผู้บังคับบัญชาทหาร นายควม อภิขวงค์ ได้ตกลงใจที่จะเชิญพระยาพลพลพยุหเสนา
เข้าดำรงตำแหน่งดังกล่าว 11 หนึ่งทีในขณะนั้นพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นอัมพาต ทั้งนี้เพราะ
นายควม อภิขวงค์ หราบที่ว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม มีความเคารพในตัวพระยาพลพล
นอกจากนั้นบรรดาทหารและข้าราชการพลเรือนโคข่วไปต่างๆก็มีความยำเกรงในตัว
พระยาพลพลเช่นกัน ประกอบกับในขณะนั้นพระยาพลพลมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มผู้นำพลเรือน
และกลุ่มทหารของจอมพล ป พิบูลสงคราม และผู้ที่ทั้งสองกลุ่มก็เคารพในตัวพระยาพลพล
ดังนั้นการเชิญให้พระยาพลพลให้เข้าร่วมรัฐบาลในครั้งนี้ย่อมเป็นการสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่น
ในรัฐบาลชุดใหม่ยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามพระยาพลพลก็ปฏิเสธการเข้าร่วมรัฐบาลในครั้งนี้ด้วยเหตุผลว่า
"รับปากกับจอมพล ป พิบูลสงคราม เอาไว้" เมื่อการเจรจาไม่เห็นผลสำเร็จ นายควม อภิขวงค์
จึงได้กล่าวว่า "ถ้าไม่เป็นก็แล้วไป ไม่ใช่บ้านเมืองของคนคนเดียว" 12 การที่นายควม อภิขวงค์
กล่าวเช่นนี้หมายความว่า หากจอมพล ป พิบูลสงคราม คิดจะยึดอำนาจโดยใช้กำลังทหาร
ก็ยอมหลักเถียงไม่ได้ เพราะนายควม อภิขวงค์ ไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่หวังจะให้

10 แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี,
เล่มที่ 41/143," เรื่องการสอบสวนความผิดของนายเพชร ราชธรรมนิเทศ. นายสังข์ หัตถโนทัย
และนายคงศักดิ์ คำศิริ.

11 อุดมย์ กอวัฒนา, การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงครามเมื่อ 24 กรกฎาคม
2487, หน้า 171.

12 เรื่องเดียวกัน, หน้า 171-172.

ช่วยกันบริหารประเทศ เมื่อนายควง อภัยวงศ์กล่าวเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยินยอมเข้าร่วมรัฐบาลด้วย แต่ขอคำรงค์ตำแหน่งรัฐมนตรีลอยเท่านั้น สำหรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้นขอปฏิเสธเด็ดขาด

เมื่อนายควง อภัยวงศ์ ไม่สามารถที่จะหาอาหารบกซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักโดยทั่วไปเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้ จึงต้องยื่นนโยบาย "อิงฝ่ายทหารเรือ" เพราะรัฐบาลจะต้องมีกำลังทัพสนับสนุนเป็นกำลังสำคัญจะขาดกำลังสนับสนุนไม่ได้ และขณะนั้นประเทศก็อยู่ในภาวะที่ไม่สงบ ด้วยเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปว่าทหารบกฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม กับฝ่ายทหารเรือไม่ค่อยจะลงรอยกันถึงเห็นได้จากกรณีขัดแย้งระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ กับจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อครั้งที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ใช้กำลังทหารคุกคามประชาชนผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ขอให้ทหารเรือมาอารักขาทำเนียบทำซ้ำทุกครั้งไป และเหตุการณ์โดยทั่วไปก่อนหน้าการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป พิบูลสงคราม ทางฝ่ายทหารเรือได้แสดงความไม่พอใจในการบริหารประเทศเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในขณะที่จอมพล ป พิบูลสงคราม มีทหารบกสนับสนุนเป็นสำคัญ ฝ่ายทหารเรือก็ให้การสนับสนุนฝ่ายพลเรือนเช่นกัน ¹³

นโยบายการจัดตั้งรัฐบาลโดย "อิงฝ่ายทหารเรือ" ของนายควง อภัยวงศ์ จึงเท่ากับเป็นการใช้ทหารเรือมาคานอำนาจกับฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม ซึ่งมีทหารบกสนับสนุน ¹⁴ เมื่อปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้แต่งตั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมแล้ว และไม่มีผู้ใดกล้ารับตำแหน่งนี้ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้เจรจากับ พล.ร.ท. สินธุ์ สงครามชัย ขอให้รับตำแหน่งดังกล่าว เพราะพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นนายทหารเรืออาวุโสที่ได้รับความเคารพ

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174-175

¹⁴ นายควง อภัยวงศ์ มั่นใจในความสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือถึงกับกล่าวว่า "แม้ว่ากองทัพบกจะฝักใฝ่และสนับสนุนจอมพลอยู่ แต่ทหารเรือทั้งกองทัพก็ไม่ได้เล่นด้วย เขาคงสนับสนุนข้าพเจ้า" โปรดดู. ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า (พระนคร: สำนักพิมพ์ระฆังทอง, 2501), หน้า 124.

จากทหารเรือโดยทั่วไป สำหรับบ้านต่างประเทศนั้นก็เป็นผู้ที่รู้จักเป็นอย่างดี และอีกประการหนึ่งก็คือ พล.ร.ท. สินธุ์ สงครามชัย นอกจากจะเป็นหนึ่งในบรรดาผู้ร่วมก่อการแล้ว ก็ยังเป็นเพื่อนสนิทรักใคร่กับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาก่อน จากลักษณะดังกล่าวอาจจะเป็นการผ่อนคลายความรุนแรงได้บ้างถ้าหากจอมพล ป. พิบูลสงคราม คิดที่จะนำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจคืน ซึ่งในที่สุด พล.ร.ท. สินธุ์ สงครามชัย ก็ยินยอมเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หน้าที่ยอมรับว่าหนักใจ¹⁵ นายทหารเรือคนสำคัญอีกท่านหนึ่งที่นายควง อภัยวงศ์ เชิญเข้าร่วมคณะรัฐบาลคือ พล.ร.ต. พัน นาวาวิจิตร โดยรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม นายทหารผู้นี้เคยมีความขัดแย้งกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาก่อนถึงขั้นถูกคุกคามและถูกปลดออกจากตำแหน่ง นอกจากนี้ยังมีนายทหารเรือคนอื่นๆอีก เช่น นาวาเอกบุญ สุขชลาลัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นาวาเอกชลิต ฤกษ์อักษร และนาวาเอกทหาร ขำหิรัญ ทั้งสองท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีลอยในคณะรัฐบาล

จากที่กล่าวมาจึง เห็นได้ว่าคณะรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ชุดนี้ กระทรวงสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ และเสถียรภาพของรัฐบาล เช่น กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย จะมีนายทหารเรือเข้ารับตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า นายควง อภัยวงศ์ ทราบดีว่าถึงแม้จอมพล ป. พิบูลสงคราม จะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว แต่การที่ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด อยู่ก็เป็นภัยอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพของรัฐบาล เพราะฉะนั้นในขณะที่นายควง อภัยวงศ์ ยังไม่มีโอกาสที่จะขจัดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้ออกจากอำนาจทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาดนั้น การจัดตั้งรัฐบาลโดยการอิงอิทธิพลของทหารเรือจึงเป็นสิ่งจำเป็น¹⁶ ซึ่งการ

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

¹⁶ โปรดดูรายชื่อคณะรัฐมนตรีใน, สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 11/2487," 7 กันยายน 2487.

ดำเนินการตั้งกล่าวของนายควง อภัยวงศ์ ถึงกับได้รับการยกย่องจากบุคคลหลายฝ่ายว่า ¹⁷

รัฐบาลที่มาใหม่ชุดนี้มีใช้ว่าจะเป็นผู้เป็นสมาชิกในรัฐบาลที่ใหม่ต่อการทำงาน แต่เป็นท่านที่เคยงานอย่างจัดเจนมาแล้วทั้งสิ้น และตำแหน่งว่าการกระทรวงก็เหมาะสม เช่น ท่าน พล.ร.ท. สิ้นธุ์ สงครามชัย นาวาเอก บุง สุภชลาศัย โดยเฉพาะท่านพระยาพหลฯ ท่านเหล่านี้ยอมเป็นทาง เพิ่มพูนความมั่นคงของคณะรัฐบาลอย่างไม่ต้องสงสัย . .

และในโอกาสต่อมารัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ถึงกับได้รับการยกย่องจากสื่อมวลชนว่า

"รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เป็นรัฐบาลชุดที่ทรงความสามารถ และเข้มแข็งที่สุดที่ไทยจะพึงหาได้ในขณะนี้ และเป็นรัฐบาลที่ได้รับการต้อนรับอย่างนิมิตหมายขึ้น และการสนับสนุนจากประชาชน ทั้ง 18 ล้านคน รัฐบาลชุดนี้ได้รวมบุรุษชั้นหนึ่งไว้เช่น พระยาพหลฯ . . ." ¹⁸

สำหรับฝ่ายผู้ปฏิวัติแถลงข่าวถึงคณะรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ไปในทำนองเดียวกันโดยกล่าวว่า ¹⁹

. . . การที่ท่านควง สามารถเลือกบุคคลที่นับว่าเป็นผู้ที่เด่นในกิจการต่างๆ เป็นสมาชิกในคณะรัฐมนตรีของท่าน ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถแก่ประชาชน เมื่อพิจารณาคณะรัฐมนตรีชุดนี้เป็นรายบุคคลจะเห็นรัฐบุรุษผู้มีอาวุโสสูง เช่น ท่านพจน์ (พระยาพหลฯ) ท่าน พล.ร.ท. สิ้นธุ์ สงครามชัย ซึ่งเป็นมิตรสนิทกับผู้ปฏิวัติ ท่าน พล.ร.ค. พัน นาวาวิจิตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นมิตรของ พล.ร.ท. สิ้นธุ์ ผู้ปฏิวัติรู้จักเป็นอย่างดี จึงพึงถือได้ว่ารัฐบาลชุดใหม่นี้จะได้บริหารงานสืบต่อรัฐบาลชุดที่ลาออกไปคือเห็นด้วยกับฝ่ายผู้ปฏิวัติ . .

เมื่อพิจารณาจากการจัดตั้งรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ โดยอาศัยการสนับสนุนจากฝ่ายทหารเรือ และการยอมรับของประชาชนโดยทั่วไปตลอดจนการเห็นพ้องด้วยจากฝ่ายผู้ปฏิวัติแล้วสามารถกล่าวได้ว่า รัฐบาลชุดนี้มีเสถียรภาพอยู่ในขั้นที่สามารถคานอำนาจและสามารถดำเนินการทางการเมืองในอันที่จะฉีกรอนอำนาจฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้

¹⁷ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที 4 สิงหาคม 2487.

¹⁸ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที 6 สิงหาคม 2487.

¹⁹ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที 8 สิงหาคม 2489.

ซึ่งข้อเท็จจริงในเรื่องนี้จะเห็นได้จากการแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร การประกาศยกเลิกนโยบายรัฐนิยม ซึ่งได้ประกาศใช้ตั้งแต่สมัยรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม ตลอดจนการปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้นำทหารสูงสุด ซึ่งในเรื่องต่างๆ เหล่านี้ นับว่าเป็นเหตุการณ์เบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่การจัดอำนาจของผู้นำทหารอย่างเด็ดขาด

2. นโยบายของรัฐบาลและการประกาศยกเลิกนโยบายรัฐนิยม

คณะรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ได้เข้าแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2487 นโยบายที่นายควง อภัยวงศ์ แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรนั้นถึงแม้ว่าจะยึดหลัก 6 ประการของประกาศคณะราษฎรเป็นสำคัญก็ตาม แต่ในหลายประเด็นแล้ว จะเห็นได้ว่า รัฐบาลได้แถลงนโยบายซึ่งเป็นการท้าทายอำนาจจอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นอย่างชัด เช่น การกล่าวถึงนโยบายในการบริหารประเทศที่จะไม่บังคับประชาชน และกฎหมายใดที่เป็นการบังคับประชาชนก็จะยกเลิกเสีย²⁰ การแถลงนโยบายดังกล่าวถึงแม้จะเป็นการท้าทายอำนาจฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่ารัฐบาลได้รับการลงมติไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียง 101 ต่อ 21 เสียง²¹ ซึ่งลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอย่างมาก และอีกนัยหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของผู้นำฝ่ายพลเรือนในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเมื่อก่อนหน้านี้ไม่เคยได้รับการสนับสนุนเช่นนี้มาก่อน ดังนั้นด้วยความเชื่อมั่นในแรงสนับสนุนดังกล่าว การแถลงนโยบายของนายควง อภัยวงศ์ ในลักษณะที่เป็นการท้าทายอำนาจฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม จึงไม่ใช่เรื่องที่ไม่สามารถเป็นไปได้ โดยเฉพาะนโยบายอันเป็นหลักใหญ่ของรัฐบาล ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ได้กล่าวปราศรัยต่อประชาชนในเวลาต่อมาด้วยความสำคัญมางตอนว่า

ข้าพเจ้าทราบเป็นอย่างดีว่าในขณะที่สถานการณ์ของบ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขันยิ่ง เช่นในเวลานี้ท่านทั้งหลายคงก็มีภาระหนักอยู่แล้ว รัฐบาลนี้จึงตั้งใจว่าจะพยายามหลีกเลี่ยง

²⁰ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า 141-143.

²¹ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม 61 ตอนที่ 47 (3 สิงหาคม 2487):

ทุกวิถีทางจนสุดความสามารถที่จะไม่เพิ่มภาระแก่ประชาชนให้หนักขึ้นไปกว่านี้อีก ทั้งจะพยายามไม่ใช้วิธีการบังคับในทางที่ไม่จำเป็น รัฐบาลนี้จะให้ความสะดวกและส่งเสริมการห้ามหาภิกษุซึ่งเป็นอาชีพของพม่าโดยเสรีทุกอย่างเท่าที่จะสามารถทำได้ . . . 22

นโยบายหลักที่นายควง อภัยวงศ์ ได้ชี้แจงแก่ประชาชนนั้นแสดงให้เห็นแนวปฏิบัติของฝ่ายรัฐบาลที่จะดำเนินการบริหารประเทศเพื่อให้ประชาชนเกิดความสุขสบายและไม่ต้องถูกบีบบังคับตั้งรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ยึดถือปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงปรากฏว่าภายหลังการแถลงนโยบายแล้ว รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ได้ดำเนินการผ่อนปรนและยกเลิกข้อบังคับคนพม่าภายใต้รัฐธรรมนูญที่สำคัญๆ ซึ่งนับว่าเป็นการฉีกรอนอำนาจของผู้นำฝ่ายทหารคือจอมพล ป พิบูลสงคราม ก้าวแรก เพื่อเป็นการหยั่งหาที่โต้ตอบและแรงสนับสนุนจากประชาชน ซึ่งเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่สำคัญก่อนการดำเนินการขจัดผู้นำฝ่ายทหารให้ออกจากอำนาจทางการเมืองในขั้นเด็ดขาดต่อไป ดังนี้คือ

1. การผ่อนผันในเรื่องวัฒนธรรม ตามประกาศนโยบายรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 ได้แก่เรื่องการแต่งกาย การสวมหมวก รองเท้า และให้กินหมากได้ ในที่สุดก็ได้ยกเลิกระบบนี้เพราะขัดกับความรู้สึกของคนไทย นอกจากนี้ยังสั่งระงับการอบรมและการเล่นกีฬาของข้าราชการในวันพุธ โดยที่นายควง อภัยวงศ์ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "ให้เลิกเลีย ปล่อย-ความใจเซดีกว่า" 23

2. ยกเลิกนโยบายการปรับปรุงภาษาไทยแบบใหม่ๆ ตามประกาศนโยบายรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 เพราะทำให้ภาษาไทยวิบัติและไม่เป็นพื้นของประชาชนโดยทั่วไป โดยให้กลับไปใช้ตามแบบเดิม ซึ่งถูกต้องและสละสลวยกว่า 24

²²ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า 166-168.

²³แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุม-คณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 2/2487," 30 สิงหาคม 2487. เรื่องยกเลิกการส่งเสริมวัฒนธรรมในค่านักกีฬาและการเล่นกีฬามัน.

²⁴เรื่องเคี้ยวกัน.

3. ยกเลิกวีระธรรมของชาตินิยมที่ได้ประกาศเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วีระธรรมของชาติจำนวน 14 ข้อ ซึ่งในเรื่องนั้นนายทวี บุญยเกตุ เป็นผู้เสนอให้ยกเลิก โดยอ้างว่า "ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย พึงหนังสือพิมพ์ก็ได้โจมตีคัดค้าน" 25

4. ยกเลิกการส่งมอบอาชีพสำหรับคนไทยตามนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งได้ส่งมอบอาชีพสำหรับคนไทยไว้ 27 อย่าง รัฐบาลชุดใหม่จึงได้ประกาศยกเลิกโดยให้คงไว้ 4 อาชีพเท่านั้น 26

5. ม้วนผันเรื่องกฎอัยการศึก โดยเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกและพระธรรมนูญศาลทหาร โดยให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาคดีแทนศาลทหาร ยกเว้นคดีบางประเภท และให้เลิกใช้กฎอัยการศึกในบางจังหวัด 27

6. ยกเลิกการเกณฑ์แรงงานอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก รัฐบาลเกณฑ์แรงงานให้ไปสร้างเส้นทางและฐานทัพที่เพชรบูรณ์ ทำให้ประชาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก รัฐบาลชุดใหม่จึงได้สั่งระงับการสร้างเมืองหลวงที่เพชรบูรณ์ โดยให้ยึดเอากรุงเทพฯ เป็นที่มั่นต่อสู้ชาติ 28

25 แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุม-คณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487," 18 ตุลาคม 2487. เรื่องยกเลิกวีระธรรม.

26 เรื่อง เด็ดขาด, เรื่อง เลิกการส่งมอบอาชีพสำหรับคนไทย.

27 เรื่อง เด็ดขาด, เรื่อง ม้วนผันกฎอัยการศึกและ ยกเลิกกฎอัยการศึกในบางจังหวัด

28 รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 216.

7. การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษการเมือง และนักโทษโดยทั่วไป โดยให้เหตุผลว่า²⁹

เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ เห็นมีความจำเป็นที่จะไต่จี้ให้ มีพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษแก่นักโทษการเมือง ซึ่งต้องขอหาเกี่ยวกับจลาจลและกบฏตามพระราชบัญญัติการจัดตั้งศาลพิเศษขึ้นมาพิจารณา 3 ครั้งคือ พระราชบัญญัติการจัดตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. 2478 และ พ.ศ. 2481 ทั้งนี้เพราะถือว่าชั้กับเรื่องเสรีภาพของบุคคล

การดำเนินการดังกล่าวของรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ นับว่าเป็นการสร้างความนิมิตในรัฐบาลใหม่มากยิ่งขึ้น และอีกมิฉะนั้นสามารถกล่าวได้ว่าเป็นการหนึ่งเสี่ยงความสนับสนุนทั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และจากประชาชนโดยทั่วไป ซึ่งก็ปรากฏว่ารัฐบาลได้รับความนิมิตเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากความรู้สึกของประชาชนโดยทั่วไปที่ห่วงใยกับการยกเลิกนโยบายรัฐนิมิตในครั้งนี้ ถึงกับมีผู้กล่าวว่า "อำนาจเผด็จการได้ถูกทำลายลงแล้ว"³⁰ จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ว่าไต่สร้าง ความมั่นใจให้กับรัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ในการที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นการท้าทายและถิรอนอำนาจของผู้นำทางทหารอย่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยการประกาศปลดออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งนับเป็นอีกก้าวหนึ่งของกลยุทธ์ทางการเมืองที่จะขจัดอำนาจของผู้นำทางทหาร

3. การดำเนินการโค่นล้มอำนาจทางการทหารของจอมพล ป.พิบูลสงคราม

การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลพลเรือนในช่วงของสถานการณ์ของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างผู้นำในขณะผู้ก่อการกลุ่มคนหนุ่ม ซึ่งคงดำเนินอยู่ต่อไปในรัฐบาลพลเรือนได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างเสถียรภาพทางการเมืองที่มั่นคงและมีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารประเทศอย่างแท้จริง คือทั้งอำนาจในการบริหารประเทศและการควบคุมกองทัพ ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาลพลเรือนจึงต้องดำเนินการที่จะขจัดอุปสรรคอันจะเป็นภัยต่อความมั่นคง เอกภาพและเสถียรภาพของการบริหารประเทศต่อไป

²⁹ แผนกเก็บเอกสารสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งพิเศษ/2487," 18 กันยายน 2487. เรื่องร่างพระราชกฤษฎีกาอภัยโทษ

³⁰ พายัพ โรจนวิภาค, ยุคหมื่น (สมุทรปราการ: สำนักพิมพ์สื่อ เสถมนูตร, 2515), หน้า 165.

หลังจากได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งคณะรัฐบาลพลเรือนขึ้นแล้ว รัฐบาลเฉพาะหน้าที่รัฐบาลชุดนายควง อภัยวงศ์ ต้องเผชิญอยู่ก็คือ การที่รัฐบาลไม่สามารถบังคับบัญชากองทัพให้สามัคคีอย่างแท้จริง ด้วยปรากฏว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและคุมกำลังทหารอยู่ที่ลพบุรี เกี่ยวกับเรื่องนี้นายควง อภัยวงศ์ได้แสดงให้เห็นถึงความไม่มีอำนาจเด็ดขาดในกิจการด้านการทหาร เมื่อตนจะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในการบริหารตามระบอบประชาธิปไตย โดยการตอบคำถามนายเลื่อน พงษ์โสภณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร เกี่ยวกับเรื่องศาลทหารและเรื่องการก่อสร้างเมืองหลวงที่เพชรบูรณ์ ว่ารัฐบาลไม่สามารถตัดสินใจได้ตามลำพังแต่จะต้องขอฟังความเห็นจากผู้บัญชาการทหารสูงสุดก่อน ³¹

ด้วยเหตุดังกล่าวการบริหารงานหรือการสั่งการที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านการทหาร นายควง อภัยวงศ์ จึงไม่สามารถที่จะสั่งการไปได้อย่างรวดเร็ว แต่จะต้องรอการวินิจฉัยร่วมจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดเสียก่อนจึงทำให้การออกคำสั่งเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่ว่ารัฐบาลจะสั่งการประการใด ผู้บัญชาการทหารสูงสุดมักจะไม่ปฏิบัติตาม และในบางครั้งถึงกับปฏิบัติการไปในทางตรงกันข้าม ³² และเท่าที่รัฐบาลสืบข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของจอมพล ป พิบูลสงคราม มาได้นั้น ปรากฏว่ามี การเตรียมพร้อมของทหารที่จังหวัดลพบุรี คือได้มีการประชุมนายทหารฝ่ายสนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม หลายครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเสถียรภาพและความปลอดภัยของรัฐบาลตกอยู่ในฐานะที่ไม่น่าไว้วางใจ ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเต็มไปด้วยความตึงเครียดและเกิดความวุ่นวายเกี่ยวกับการเตรียมการยึดอำนาจกลับคืนของจอมพล ป พิบูลสงคราม ³³ ดังนั้นการที่

³¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา; "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 8/2487," 3 สิงหาคม 2487.

³² เนตร เขมะโยธิน, ชีวคณาพด (พระนคร: ธนะการพิมพ์, 2500), หน้า 12.

³³ ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า 158.

จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังคงมีอำนาจสูงสุดทางการทหารอยู่เช่นนี้ จึงทำให้เสถียรภาพของ
 รัฐบาลสั้นคลอน เมื่อเป็นเช่นนี้เพื่อความปลอดภัยของรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ จึงจำเป็น
 ที่จะต้องหาวิธีเรียกอำนาจทางการทหารกลับคืนมา ทั้งนี้โดยได้ร่วมปรึกษากับบุคคลสำคัญ
 หลายท่าน เช่น พระยาพหลฯ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส พล.ท.ชิต มั่นศิลป์
 สนิทโคธารักษ์ พร้อมด้วยเสนาธิการทหารชั้นผู้ใหญ่ของท่านที่เป็นฝ่ายรัฐบาล ปัญหาที่ร่วมกัน
 พิจารณาก็คือ ควรให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดหรือ
 ไม่ หากมีมติว่าควรขอให้ลาออกแล้วหากจอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่ปฏิบัติตามจะดำเนินการ
 อย่างไรต่อไป ในที่สุดที่ประชุมมีความเห็นว่าควรให้จอมพล ป พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่ง-
 ผู้บัญชาการทหารสูงสุด แต่ก็ได้แสดงข้อวิตกว่าการขอให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ลาออกเป็น
 สิ่งที่ปฏิบัติได้ยาก และอาจเกิดการปะทะกันระหว่างกำลังทหารฝ่ายรัฐบาลและทหารฝ่ายสมัน
 สมทบจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ 34

นายควง อภัยวงศ์ ได้ปรึกษากับ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส นายปรีดี พนมยงค์
 โดยเสนอว่าคนจะเลือกวิธีการ คกลง เจริญโดยสันติกับจอมพล ป พิบูลสงคราม โดยจะเดินทางไป
 ไปพบที่ลพบุรีเพื่อปรับความเข้าใจถึงความจำเป็นที่ตนต้องเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้
 เพื่อความเห็นใจจากฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม ในอันที่จะคืนอำนาจทางการทหารให้อย่าง
 เห็นแก่สถานการณ์ของบ้านเมือง ซึ่งพล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส ก็เห็นพ้องด้วย เพราะจะ
 ทำให้เรื่องทุกอย่างเรียบร้อยลงได้³⁵ แต่สำหรับบุคคลอื่นๆแล้วไม่ต้องการให้นายควง อภัยวงศ์
 เดินทางไปลพบุรีเพราะเกรงว่าจะเกิดอันตราย อย่างไรก็ตามนายควง อภัยวงศ์ ก็ตัดสินใจ
 ที่จะดำเนินการดังกล่าวทั้งนี้โดยให้พล.ต.ไชย ประทีปเสม เดินทางไปช่วยเพราะเป็นบุคคล
 ซึ่งสนิทสนมกับจอมพล ป พิบูลสงคราม มาก

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161.

นายควง อภัยวงศ์ และคณะเดินทางไปถึงจังหวัดทพบุรีในวันที่ 12 สิงหาคม 2487 เมื่อไปถึงก็ได้ขอเข้าพบจอมพล ป พิบูลสงคราม และเจรจากันโดยลำพัง ซึ่งในเวลาต่อมา นายควง อภัยวงศ์ ได้เปิดเผยถึงการเจรจาในครั้งนี้ว่า ตนได้ชี้แจงต่อจอมพล ป พิบูลสงคราม ว่า " . . . ถ้าก็ปตินอยู่ต่อไปก็คงจะเกิดเรื่องแน่เพราะกองทัพญี่ปุ่นสั่งให้ปลดอาวุธทหารไทยหมดทั้งประเทศแล้ว เพราะฉะนั้นไม่มีหนทางใดจะดีเท่ากับจอมพลจะถอยออกไปเสียก่อน" 36 ต่อจากนั้นนายควง อภัยวงศ์ ได้เล่าให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ทราบว่า เพียงแค่ประกาศให้จอมพล ป พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเข้าไปเพียงวันเดียว ทหารญี่ปุ่นก็ได้ทำร้ายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของไทยที่จังหวัดระนอง เสียชีวิตไปสองคน ฉะนั้นขอให้จอมพล ป พิบูลสงคราม เห็นแก่ความปลอดภัยของประเทศ เพราะหากใช้กำลังทหารยึดอำนาจกลับคืนไปจะเป็นเหตุให้คนไทยรบกันเอง และมีผู้ก็จะถือโอกาสยึดครองประเทศไทย ซึ่งจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้ตอบนายควง อภัยวงศ์ว่า 37

. . . เหลวไหลทั้ง เพชร วงโกวิท ผมเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดมีหน้าที่รบกับข้าศึก จะดีมารบกับประชาชน รบกับหลวงโกวิทเพื่อชิงตำแหน่งนายทหารไมกั้น ผมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญแล้ว ผมจะยินดีและอวยพรให้ปกครองประเทศชาติบ้านเมืองของเราให้มีความสุข บริหารราชการแผ่นดินไปตามพระบรมราชโองการเถอะ . . .

คำตอบเช่นนี้ของจอมพล ป พิบูลสงคราม เท่ากับเป็นการปฏิเสธข่าวที่ว่าฝ่ายทหารจะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลพลเรือน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าบุคคลทั้งสองจะได้เจรจากันเป็นเวลานานพอสมควร แต่ นายควง อภัยวงศ์ ก็มีได้ขอร้องให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอย่างตรงๆแต่ได้เจรจากับจอมพล ป พิบูลสงคราม พิจารณาถึงบทบาทและความเหมาะสมและตัดสินใจด้วยตัวเองเท่านั้น ซึ่งก็อาจเป็นไปได้ที่ว่านายควง อภัยวงศ์

36 เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

37 เรื่องเดียวกัน, หน้า 169-170.

เกรงว่าหากฮ่องโดยตรง จอมพล ป พิบูลสงคราม อาจจะโกรธและเป็นความบาดหมาง ที่มีผลร้ายแรงต่อความสงบสุขภายในบ้านเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาลก็เป็นได้ เพราะจากการเจรจาที่ผ่านมา จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้แสดงให้เห็นว่ายังคงต้องการที่จะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่ที่ท่ามกลางชาวถือว่าทหาร จะยึดอำนาจกลับคืนต่อไป

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ถึงแม้ในเวลาต่อมาจอมพล ป พิบูลสงคราม จะได้กระทำการ เพื่อเป็นการแสดงว่าจะไม่นำกำลังทหาร เข้ายึดอำนาจกลับคืนมาจากรัฐบาลพลเรือน โดยส่ง จดหมายจากทพรีถึงนายควง อภัยวงศ์ ให้ความมั่นใจว่าจะไม่ช่วงชิงอำนาจกลับคืนมา แต่ นายควง อภัยวงศ์ กลับเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าว เป็นกลยุทธ์ของฝ่ายทหารที่ต้องการปกปิด ความจริง เพื่อให้ฝ่ายรัฐบาลตายใจจากข่าวลือที่ว่าผู้นำทหารจะยึดอำนาจกลับคืน ดังนั้น เมื่อจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ส่งจดหมายมาให้จึงถือเป็นโอกาสที่จะผู้หมักจอมพล ป พิบูลสงคราม คั่วข้อความในจดหมายนั้น โดยการสั่งให้ประกาศข้อความในจดหมายทางวิทยุของกรมโฆษณาการ และให้ถ่ายสำเนาแจกจ่ายไปยังหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ เพื่อให้ลงข่าวสารให้ประชาชนทราบโดย ทั่วไป ดังมีใจความต่อไปนี้³⁸

...ฉันขอแจ้งให้ทราบว่า ตามที่มีผู้พูดกันว่าฉันจะยกกองทัพเข้าบริหารประเทศ เพื่อ แ่่งชิงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ฉันขอแจ้งว่าไม่มีมูลความจริง เลยเพราะฉันได้ลาออก แล้วตามรัฐธรรมนูญ เหตุใดเล่าฉันจึงต้องแย่งชิงกลับคืนมาอีก ฉันมีแต่จะตั้งอธิษฐานให้ รัฐบาลใหม่นี้ได้บริหารประเทศให้สำเร็จสัมปรารภต่อไป

การดำเนินการดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายสนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นอย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าภายหลังจากที่วิทยุของกรมโฆษณาการได้กระจายเสียงข้อความ ในจดหมายแล้ว บรรดานายทหารผู้ให้การสนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม หลายคนได้มาพบ พล. ต. อ. อุดม อุดม เศรษฐี พร้อมกับแจ้งว่าการกระทำของรัฐบาลในเรื่องนี้ไม่เป็นการ

³⁸ หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที 20 สิงหาคม 2487.

เหมาะสมและจะขอจัดการกับนายควง อภัยวงศ์ เอง ³⁹ จากปฏิกริยาของบรรดานายทหารเหล่านี้จึงสันนิษฐานได้ว่า เมื่จอมพล ป พิบูลสงคราม จะส่งจดหมายมาขึ้นชั้นว่าจะไม่นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจกลับคืน ก็ไม่สามารถเป็นหลักประกันเสถียรภาพของรัฐบาลได้ เพราะผู้ที่จะทำการยึดอำนาจกลับคืนแทนจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็คือบรรดานายทหารผู้ให้การสนับสนุนเหล่านั้นเอง ⁴⁰ ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐบาลพลเรือนจึงเห็นว่ามีเพียงหนทางเดียวเท่านั้นที่จะสามารถสร้างเสถียรภาพให้กับฝ่ายรัฐบาลได้ก็คือ การปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยเร็ว

อีกประการหนึ่งซึ่งรัฐบาลพลเรือนได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งทางการทหารก็คือ การที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งเป็นตำแหน่งมีระดับบัญชาทหารทั้งหมดนั้น ทำให้ฝ่ายผู้ก่อเกิดความไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาลชุดใหม่ เพราะจอมพล ป พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งมีพื้นฐานหวาดระแวงว่าจะทำการหักหลังผู้บัญชาการทหารไว้ ความหวาดระแวงของฝ่ายผู้ก่อการนี้ย่อมเป็นภัยสำคัญต่อเอกราชของชาติ เพราะฝ่ายผู้ก่อการใช้อำนาจทหารเข้าจัดการกับประเทศไทยได้

คณะรัฐมนตรีได้ร่วมกันพิจารณาถึงปัญหาการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของจอมพล ป พิบูลสงคราม โดยมีความเห็นว่าควรจะจัดการเรื่องนี้ให้เด็ดขาดลงไป มิฉะนั้นการปฏิบัติจะประสบความยุ่งยาก จากการพิจารณาแล้วจะเห็นว่าตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นไม่มีในตำแหน่งการทหาร มีแต่ตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ จึงสามารถที่จะใช้อำนาจทางกฎหมายยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งไม่มีกฎหมายรับรองได้ ⁴¹ ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์ จึงได้

³⁹ พล.อ. ชลอ ศรีศรากร ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ฉบับประจำวัน ที่ 29 พฤศจิกายน 2488.

⁴⁰ ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า 158.

⁴¹ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครึ่งพิเศษ/2487," 18 สิงหาคม 2487. เรื่องการแต่งตั้งตำแหน่งแม่ทัพและรองแม่ทัพใหญ่ แทนตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด.

รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ โดยการตกลงกันเป็นความลับว่าจะแต่งตั้งให้
 พระยาพลฯ เข้ารับตำแหน่งแทน แต่เมื่อได้เจรจาแล้วปรากฏว่าพระยาพลฯปฏิเสธโดยอ้างว่า
 สุขภาพทรุดโทรม อย่างไรก็ตามนายควง อภัยวงศ์ ก็ได้ขอร้องให้เข้ารับตำแหน่งดังกล่าวเพียง
 แค่ในนามเท่านั้น เนื่องจากพระยาพลฯเป็นผู้ที่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนโดยทั่วไปและ
 มีเหตุผลอื่น ๆ อีกหลายประการซึ่งล้วนแต่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของประเทศ เมื่อเป็น
 เช่นนี้พระยาพลฯจึงยินยอมรับตำแหน่ง แต่ก็ได้สงวนสิทธิ์ที่จะเลือกตำแหน่งรองผู้บัญชาการ-
 ทหารสูงสุดด้วยตัวเอง เพราะเมื่อการดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดของพระยาพลฯ
 เป็นแค่เพียงในนาม ผู้ที่จะทำหน้าที่แทนก็คือรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั่นเอง ซึ่งพระยาพลฯ
 ได้เลือก พล.ท. หลวงสึนาคโธธาวัณษ์ เข้ารับตำแหน่งนี้ อย่างไรก็ตามนายควง อภัยวงศ์
 ก็ได้ปรึกษากับนายปรีดี พนมยงค์ และพล.ท. หลวงสึนาคโธธาวัณษ์ โดยตกลงกันว่าเพื่อเป็น
 การหลีกเลี่ยงการใช้คำว่าผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่งเป็นตำแหน่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม
 ดำรงอยู่ จึงเปลี่ยนตำแหน่งนี้เสียใหม่ โดยเรียกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดว่า
 "เมทัฬหายุทธ" ส่วนตำแหน่งรองเรียกว่า "รองเมทัฬหายุทธ" ⁴²

เมื่อเตรียมการไว้เช่นนี้แล้ว นายควง อภัยวงศ์ มีความเห็นว่าก่อนจะดำเนินการ
 ให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทนจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดนั้นควรจะใช้วิธีเจรจากร้อง
 ให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกเองจะดีกว่า จึงได้ตัดสินใจเดินทางไปลพบุรีอีกครั้งหนึ่ง
 การไปลพบุรีในครั้งนี้มีว่าเป็นภาระที่สำคัญ และเสี่ยงต่ออันตรายยิ่งกว่าครั้งแรก เพราะการ
 ไปพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งแรกเป็นแค่เพียงการพบเพื่อปรับความเข้าใจกันและอธิบาย
 ถึงเหตุผลที่นายควง อภัยวงศ์ จำเป็นต้องเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ส่วนการขอร้องให้
 ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในนายควง อภัยวงศ์ มิได้กล่าวโดยชัดเจน แต่
 การไปครั้งนี้จะเป็นการไปพบเพื่อขอร้องให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกโดยตรง ซึ่งยอม
 จะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่พอใจอย่างแน่นอน ด้วยเป็นการสูญเสียตำแหน่งสำคัญถึง
 2 ตำแหน่งในระยะเวลาที่ติดๆกัน นายควง อภัยวงศ์ เดินทางไปพบจอมพล ป. พิบูลสงคราม

⁴² เรื่องเดียวกัน.

๗ บ้านพักในกองพันทหารปืนใหญ่ การเจรจาครั้งนี้ นายควง อภัยวงศ์ ได้กล่าวเป็นเชิง
ขอร้องให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ถาออกจากตำแหน่งหนึ่งเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ⁴³

การเจรจาในครั้งนี้ดำเนินไปอย่างเคร่งเครียดเกี่ยวกับการมาพบในครั้งแรก และ
จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ไม่ได้กล่าวตอบนายควง อภัยวงศ์ ว่าตนจะลาออกแต่อย่างใด
ดังนั้นเมื่อเห็นว่าการเจรจาไม่ประสพผลสำเร็จ นายควง อภัยวงศ์ จึงได้ขอลากลับ โดยได้
กล่าวทั้งทำเพื่อเป็นการผ่อนคลาความไม่พอใจของจอมพล ป พิบูลสงคราม ว่า "มาเรียน
ให้ทราบเท่านั้น เมื่อกลับคืนไม่ออกก็ไม่ออกกัน" ⁴⁴

เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพฯแล้ว นายควง อภัยวงศ์ จึงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี
เป็นการด่วนเพื่อแจ้งให้ที่ประชุมทราบว่า การเจรจาขอร้องให้จอมพล ป พิบูลสงคราม
ลาออกไม่ประสพผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดวิธีการเพิงวิธีเคียวคือปลดออก ซึ่งที่ประชุมก็ได้
มอบให้นายควง อภัยวงศ์ รับผิดชอบการในทันที ทั้งนี้ได้มอบให้นายทวี บุญยเกตุ เจริญ
คำสั่งลับปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ด้วยเหตุผลว่า "เป็นการเหมาะสมกับสถานการณ์ของ
ประเทศในปัจจุบันและเพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดิน" ⁴⁵ โดยนายปรีดี พนมยงค์
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จะเป็นผู้ลงนามในคำสั่ง นอกจากนี้ยังได้สั่งให้เตรียมการจัดพิมพ์
ราชกิจจานุเบกษามับพิเศษโดยวิธีลับที่สุดที่โรงพิมพ์กระทรวงศึกษาธิการ โดยสั่งกักพนักงาน
เรียงพิมพ์ให้อยู่ในโรงพิมพ์ตลอดทั้งวันจนกว่าจะพิมพ์ ราชกิจจานุเบกษามับพิเศษเรียบร้อย ทั้งนี้
เพื่อป้องกันข่าวรั่วไหลซึ่งจะเป็นเหตุให้รัฐบาลทำการปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่สำเร็จ
ด้วยฝ่ายทหารซึ่งสนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงครามอาจดำเนินการขัดขวางและทำให้เกิดการปะทะ
กันระหว่างกำลังของทั้งสองฝ่ายได้

⁴³ ควง อภัยวงศ์, การต่อสู้ของข้าพเจ้า, หน้า 182.

⁴⁴ เสลา เรชะรุจิ, ประชาธิปไตย 42 ปี (พระนคร: แพร่พิทยาการพิมพ์, 2517),
หน้า 93.

⁴⁵ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่พิเศษ/
2487," 23 สิงหาคม 2487. เรื่องเสนอประกาศเพื่อลงนามจากนายกรัฐมนตรียังผู้สำเร็จ-
ราชการแทนพระองค์ .

เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว นายไพโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาการก็ได้
รับคำสั่งให้ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงถึงแถลงการณ์ของรัฐบาลในการปลดจอมพล ป
พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งให้พระยาพลหขำดำรง-
ตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ และ พล.ท. หลวงสินาคโธธารักษ์ ดำรงตำแหน่งรองแม่ทัพใหญ่⁴⁶

การดำเนินการปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม อย่างลับที่สุดของรัฐบาลชุดนายควง
อภัยวงศ์ นับว่าทันต่อเหตุการณ์ที่สุด ทั้งนี้เพราะปรากฏว่าภายหลังจากนายควง อภัยวงศ์
ได้ขอรับรองให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งไม่สำเร็จ จอมพล ป พิบูลสงคราม
ย่อมคาดการณ์ได้ว่ารัฐบาลจะต้องดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นเพื่อรักษา
สภาพของคณะเอาไว้จอมพล ป พิบูลสงคราม จึงเตรียมการที่จะยึดอำนาจกลับคืนมาตั้ง
พล.ท. ประยูร ภมรมนตรี ไว้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ลพบุรีในขณะที่นายควง อภัยวงศ์ ดำเนินการ
ปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ทางกรุงเทพฯ⁴⁷

จอมพลเดินไม้ตายเรียกประชุมบรรดาแม่ทัพนายกอง ผู้บังคับบัญชาทหารชั้นนายพลประมาณ
50 นาย มาประชุมที่ตึกเอราวัณ จังหวัดลพบุรีอันเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ เพื่อปฏิบัติ
อำนาจกลับคืนและอุปสภามุแทนราษฎร พิจารณากันอยู่หลายชั่วโมง ข้าพเจ้ากับ
พ.อ. เขวง เขวงศักดิ์สงคราม วิเคราะห์ความจะแตกเสียก่อนจึงเสนอให้ประกาศยึด
อำนาจในทันทีก่อนที่จะออกจากที่ประชุมไป แต่นายทหารชั้นผู้ใหญ่หลายคนรับรองว่าไม่
เป็นไร พวกเรานายทหารผู้ใหญ่ด้วยกันไว้ใจกันได้ไม่ต้องหวง แล้วก็เดินออกมาจากที่
ประชุมไปและนัดพบกันวันรุ่งขึ้นที่กระทรวงกลาโหม แต่แล้วพอเวลา 20.00 น. คืนนั้น
พันตรีควง นายกรัฐมนตรีก็ได้ประกาศสั่งให้จอมพลพ้นจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

เมื่อประกาศปลดจอมพล ป พิบูลสงคราม ไปแล้ว ทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้รับรายงาน
การสืบราชการลับของตำรวจสันติบาลว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ตระเตรียมกองทัพลพบุรี
เพื่อจะยกกำลัง เข้ายึดพระนคร จากรายงานดังกล่าวทำให้ พล.ร. ต. พัน นาวาวิจิตร

⁴⁶ "ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและแต่งตั้งตำแหน่งแม่ทัพและรอง
แม่ทัพใหญ่" ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎีกา เล่ม 61 ตอนที่ 52 (24 สิงหาคม 2487):
หน้า 754-754.

⁴⁷ ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า (พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ,
2518), หน้า 522.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ต้องเข้าพบนายควง อภัยวงศ์ ที่บ้านพักกลางคืน วันเดียวกันและแนะนำให้นายควง อภัยวงศ์ ไปพักที่อื่นชั่วคราวเช่นเดียวกับพระยาพหลฯ ซึ่งต้องไปพำนักอยู่ ณ ห้องพระโรงพระราชนิเวศน์ในความอารักขาของทหารเรือ และ นายปรีดี พนมยงค์ ต้องหลบไปพักในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อการป้องกันตัวเพราะ อาจเกิดการจับกุมกันขึ้น

เกี่ยวกับการเตรียมกำลังของฝ่ายรัฐบาลเพื่อป้องกันเหตุร้าย พล. ร. ท. สิบจู่ สงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้สั่งการให้กองทัพเรือเตรียมพร้อมหากมีการ เคลื่อนกำลังทหารมาจากลพบุรี และ พล. ร. ค. มัน นาวาวิจิตร รัฐมนตรีว่าการกระทรวง- อุตสาหกรรม ได้สั่งให้กองเรือยุทธการเข้ามาอารักขาพระราชนิเวศน์ นอกจากนั้นรัฐบาล ยังได้ชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับตำแหน่งทางการเมืองและทาง การทหารของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเฉพาะให้นายไพโรจน์ ชัยนาม อธิบดีกรมโฆษณาการ เชิญผู้แทนหนังสือพิมพ์ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทั้งภาษาไทยและต่างประเทศไปพร้อมกันที่ กรมโฆษณาการ เพื่อชี้แจงถึงเหตุผลที่รัฐบาลประกาศเปลี่ยนแปลงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาเป็นพระยาพหลฯ โดยเรียกตำแหน่งนี้เสียใหม่ว่า "แม่ทัพใหญ่" ซึ่งในรายละเอียดนายไพโรจน์ ชัยนาม ได้ชี้แจงว่า ⁴⁸

. . . โดยที่สถานการณ์บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะที่คับขันเป็นที่สุดในทางการเมืองโดยเฉพาะ ทางทหาร รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่สามารถที่จะดำเนินกิจการและ สั่งการให้เป็นไปตามแบบแผนได้ ซึ่งจำเป็นต้องแต่งตั้งพระยาพหลฯ ขึ้นเป็นแม่ทัพใหญ่ เพราะ เป็นที่เคารพศรัทธาของบรรดานายทหารทั้งสามเหล่าทัพ ทหารทุกคนและทุกคนเคารพ พระยาพหลฯ เสมือนบิดาบังเกิดเกล้า ส่วนการสั่งมอบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งอยู่นั้นมิใช่ว่ารัฐบาลจะยอมยกเกียรติจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่อย่างใดไม่ รัฐบาลตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่าจอมพลเป็นผู้ที่หาประโยชน์ ต่อประเทศชาติไว้มากมายหลายประการ รัฐบาลจึงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพใหญ่ราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูงสุดและน้อยคนที่จะได้รับตำแหน่งนี้

⁴⁸ ปรีดี พนมยงค์, คำานตรรกษ, นายควง อภัยวงศ์กับแม่ทัพใหญ่ (กรุงเทพฯ: การพิมพ์นคร, 2514),

การดำเนินการปลดจ่อมล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาฯ การแผ่นดินในครั้งนี้นับว่าเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองที่แยบยลของฝ่ายรัฐบาลพลเรือน เพราะคาดว่าถึงแม้จ่อมล ป พิบูลสงคราม จะไม่พอใจเกี่ยวกับการถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ก็คงจะไม่กล้าตอบโต้ในทางรุนแรง ทั้งนี้เพราะว่ารัฐบาลพลเรือนซึ่งยึดนโยบาย "อิงฝ่ายทหารเรือ" มีความมั่นใจในฐานสนับสนุนที่เพียงพอ โดยเฉพาะจากประชาชนโดยทั่วไป หรือแม้แต่ฝ่ายขุนนางเองก็ตาม ดังนั้นสำหรับจ่อมล ป พิบูลสงคราม แล้วนับว่าไค้สูญเสียอำนาจทั้งทางการเมืองและทางทหารไปโดยสิ้นเชิง 49

4. การขจัดอิทธิพลฝ่ายทหารภายหลังการสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองของจ่อมล ป พิบูลสงคราม

ภายหลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศปลดจ่อมล ป พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดแล้ว พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ออกคำสั่งให้นายทหารทุกคนที่อยู่ในเขตพระนครสมัครไปชุมนุมกันที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อฟังคำชี้แจงของ พล.ท. หลวง-สินาคโธธารักษ์ รองแม่ทัพใหญ่และสั่งให้ทหารทุกคนฟังคำสั่งของแม่ทัพใหญ่แต่เพียงผู้เดียว ในฐานะของแม่ทัพใหญ่พระยาพหลฯจึงได้ออกประกาศแจ้งไปยังทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจทุกคน เพื่อชี้แจงถึงวิธีการปฏิบัติในขณะนั้นเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงความจำเป็นที่ต้องยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดโดยอ้างถึงเหตุการณ์บ้านเมืองที่กำลังเข้าที่คับขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร พระยาพหลฯ ขอให้นายทหารเข้าใจว่าการเข้ารับตำแหน่งแม่ทัพใหญ่ของตนนั้นก็เพื่อความปลอดภัยของประเทศชาติ พร้อมกันนั้นได้ออกคำสั่งให้นายทหารทั้งกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ให้ปฏิบัติตามหลักดังนี้

1. จงเชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า อย่าเชื่อคำขู่ข่มขู่ปลุกปั่นของบุคคลใดที่จะทำให้เกิดเป็นภัยต่อประเทศชาติ

⁴⁹ สำนักฯ ม.เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, แห่งที่ 25/17,"

2. จงรักษาวินัยให้เคร่งครัด เชื่อและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง ให้เป็นผู้บังคับบัญชา โดยถูกต้อง ตามกฎหมาย

3. อย่างก่อให้เกิดความไม่สงบใดๆทั้งสิ้น

4. ห้ามมิให้เคลื่อนและย้ายกำลัง เพื่อเตรียมการต่อสู้ภายในราชอาณาจักร เว้นแต่ จะได้มีหลักฐานแน่นอนว่าเป็นคำสั่งของแม่ทัพใหญ่ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้สั่ง การแทนและขอ เตือนว่า เวลานี้เป็นยามสงครามและประกาศใช้กฎอัยการศึก การฝ่าฝืนคำสั่งของผู้บังคับ- บัญชาหรือผู้บังคับบัญชาที่ได้รับมอบหมายให้สั่ง การแทนย่อมมีโทษอย่างหนักตามกฎหมาย และการ ใช้กำลังปฏิบัติการใดๆอันเป็นปฏิปักษ์แก่รัฐบาลจะต้องมีโทษหนักที่สุดในฐานะกฎหมาย จึงขอให้ทหาร ทุกคนจงคิดถึงผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ อย่าคิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัวหรือบุคคลอื่นใด⁵⁰

เมื่อพระยาพหลพลฯ ได้ชี้แจงหลักปฏิบัติให้บรรดานายทหารได้รับทราบแล้ว ก็ได้ออก คำสั่งให้นายทั้งชั้นผู้ใหญ่และชั้นผู้น้อย ทั้งหมดมารายงานตัวที่ตนสังกัดเดิมที่กรุงเทพฯ และ จังหวัด อื่นๆที่สังกัดอยู่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันการช่องสุ่มก่าถึง พร้อมกันนั้นก็ได้มีคำสั่งประกาศ แต่งตั้งโยกย้ายนายทหารหลายตำแหน่ง เนื่องจากยังมีนายทหารหลายนายยังคงให้การ สนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ โดยการออกคำสั่ง เปลี่ยนตัวผู้ดำรงตำแหน่งการบังคับ- บัญชาใหม่ทั้งหมด โดยให้นายทหารที่ยังให้การ สนับสนุนจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ในดำรง ตำแหน่ง การบังคับบัญชาทางทหารที่น้อยลง และพิจารณาบุคคลที่รัฐบาลพลเรือนไว้วางใจ มากที่สุดเข้าดำรงตำแหน่งแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำแหน่งที่สำคัญของฝ่ายทหารบก สำหรับการโยกย้ายบรรดานายทหารที่ยังให้การสนับสนุนต่อจอมพล ป พิบูลสงคราม มีดังตัวอย่างต่อไปนี้ นี้คือ ให้⁵¹

พล.ท. สวัสดิ์ สวัสดิ์ณรงค์ เป็นที่ปรึกษาการป้องกันพระร าชอาณาจักร

⁵⁰บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, พันตรีควง อภิชาติ นายกรัฐมนตรี & สมัย (พระนคร: โรงพิมพ์รับพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์), หน้า 228-229.

⁵¹พล.ร.ต. ทหาร ข้าราชการ "คำไว้อาลัยในอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพลเรือตรี พลางสังวรณัฐฤทธิ" หน้า 127.

พล. ต. ปลด ปลดปรปักษ์	พ้นจากตำแหน่งผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 1
พล. ท. อินทิพานนท์	ย้ายไปประจำกรมเสนาธิการทหาร
พล. ท. มังกร พรหมโยธี	"
พล. ท. ประจวบมหาดิรก	ประจวบปัจฉิม
พล. ท. สนิ ชูณหวิธ	"
พล. ต. เจ็ฉม ชจรเนติยุทธ	"
พล. ต. ประกิจ ชีตตะสังคะ	"
พล. อ. ค. มุณี มหาสัมตะ	"
พล. ต. สาย ศษเสณี	"
พล. ท. จวน โชติติลก	"
พล. ท. กัทธ สุริยะศักดิ์	ไปเป็นปลัดกระทรวงกลาโหม
พล. ต. จวน บุรณะสงคราม	ไปเป็นผู้รักษาการพลธิการทหารบก
พล. อ. สงวน โรจนวงศ์	ไปเป็นผู้รักษาการผู้อำนวยการเสนาธิการ

ภายหลังจากได้ปฏิรูปตำแหน่งนายทหารที่ฝึกไม่จอมพล ป พิบูลสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกองทัพบกแล้ว นับได้ว่านายทหารฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม ต้องหมดอำนาจทางการควบคุมบังคับบัญชากำลังทหารไปอย่างสิ้นเชิง

จากเหตุการณ์ทางการเมืองที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า การเมืองการปกครองของไทยภายหลังจากเข้าจัดตั้งรัฐบาลของผู้นำฝ่ายพลเรือน คือรัฐบาลสุคนาวยควง อภัยวงศ์ แล้วก็ยังมีสภาพของความขัดแย้งทางการเมืองอยู่ต่อไป กล่าวคือเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำในคณะผู้ก่อการกลุ่มคนหนุ่มด้วยกันเอง อันประกอบด้วยผู้นำฝ่ายทหารและพลเรือน เพราะปรากฏว่าแม้ผู้นำทั้งสองฝ่ายจะ เคยต่อสู้กันทางการเมืองจนฝ่ายผู้นำพลเรือนเป็นฝ่ายกำชัยชนะสามารถเข้าจัดตั้งรัฐบาลภายหลังจากการลาออกจากรัฐมนตรีของจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้แล้วก็ตาม แต่จากการที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังคงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอยู่นั้นนับว่าได้สร้างปัญหาให้กับฝ่ายรัฐบาลพลเรือนไม่ว่าจะเป็นด้านเสถียรภาพหรือการบริหารราชการแผ่นดินเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้รัฐบาลพลเรือนจำเป็นที่จะต้องขจัดจอมพล ป พิบูลสงคราม ออกจากอำนาจทั้งทางการเมืองและทางการทหารให้ได้อย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุนี้วัฏจักรของความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังจากเข้าจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนจึงยังคง

ดำเนินต่อไป ฉะนั้นจึงเห็นว่า การดำเนินการของรัฐบาลพลเรือนไม่ว่าจะเป็นการปลดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน หรือการโยกย้ายบรรดานายทหารซึ่งฝักใฝ่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้ออกจากตำแหน่งผู้บังคับบัญชา กองกำลังที่สำคัญๆ ล้วนแล้วแต่เป็นกลยุทธ์ทางการเมืองของรัฐบาลพลเรือนในการขจัดอิทธิพลฝ่ายทหารให้ออกจากอำนาจทางการเมืองทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อขจัดอำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม และอิทธิพลฝ่ายทหาร เช่นนี้ นับว่ายังมีข้อขัดแย้งที่เด็ดขาดของผู้นำฝ่ายพลเรือน การดำเนินการ เช่นนี้ กล่าวได้ว่าเป็นแต่เพียงชัยชนะที่สามารถขยับเขยื้อนบทบาทของผู้นำทหารไว้ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น ที่เป็นดังนี้ เนื่องจากสภาพของความเป็นจริงทางการเมือง การปกครองไทยที่ผ่านมา ในอดีต โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั้น อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ที่ชนชั้นผู้ปกครอง คือ ผู้นำทางการเมืองที่ใช้กำลังเป็นเครื่องมือเข้าสู่อำนาจเป็นสำคัญ ถัดมาอำนาจก็ไปตกเป็นของปวงชนไม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้⁵² และแม้แต่รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการจัดระเบียบอำนาจในการปกครองประเทศที่ประกาศใช้อยู่ ก็มีช่องโหว่ที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นผู้ปกครองโดยเฉพาะทหาร เข้าไปมีบทบาททางการเมืองเป็นสำคัญ เช่น การที่ข้าราชการประจำสามารถเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ เป็นต้น เมื่อสภาพทางการเมือง เป็นเช่นนี้ ทหารจึงนับว่าเป็นฐานรองรับอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของรัฐบาลในยุคก่อนๆ มา

ถึงแม้ว่าทหารจะเป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองที่สำคัญ แต่ด้วยวัฏจักรของความขัดแย้งทางการเมือง รัฐบาลพลเรือนจึงจำเป็นต้องขจัดอิทธิพลฝ่ายทหารให้ออกจากวงจรรองอำนาจทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ดังนั้นรัฐบาลพลเรือนซึ่งกำลังเป็นฝ่ายได้เปรียบในสถานการณ์ทางการเมืองจึงเสนอให้ทำการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 เสียใหม่โดยให้มีหลักการที่เกี่ยวกับการห้ามข้าราชการประจำเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

⁵² พงศ์เทัญ สกุณดาชัย, ประวัติดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย, หน้า 12.

ซึ่งการเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญโดยให้มีบทบัญญัติดังกล่าว เท่ากับเป็นการกีดกันมิให้ทหารเข้าไป
 มีบทบาททางการเมืองโดยเด็ดขาดนั่นเอง⁵³ อย่างไรก็ตามรัฐบาลพลเรือนก็ตระหนักดีว่า
 รัฐบาลในยุคก่อนๆที่ผ่านมาทั้ง อำนาจทางการเมืองจะอยู่ที่ผู้นำทหาร เป็นสำคัญ
 โดยเฉพาะรัฐบาลชุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ทหารกลายเป็นฐาน
 สนับสนุนทางการเมืองไปโดยสมบูรณ์และกล้าที่จะขาดเสถียรได้ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้นำ
 พลเรือนเข้าจัดตั้งรัฐบาลแล้วและตัวขวัญจักรของความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นอยู่ การที่จะ
 หวังให้ทหารเป็นฐานสนับสนุนทางการเมืองต่อไปเช่นรัฐบาลชุดจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงนับ
 ว่าเป็นเรื่องยากและไม่มั่นคง ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญที่มีหลักการ
 เพื่อขจัดอิทธิพลและบทบาทของทหารออกไปจากวงจรของอำนาจทางการเมือง รัฐบาลพลเรือน
 จึงจำเป็นต้องสร้างฐานรองรับอำนาจทางการเมืองขึ้นมาใหม่ โดยการเสนอหลักการให้มีการ
 แก้ไขรัฐธรรมนูญให้สภานิติบัญญัติประกอบด้วยสองสภา คือ สภาอาวุโสและสภาผู้แทน ซึ่ง
 ทั้งสองสภานี้สมาชิกภาพต่างได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชน (แต่ต่างกันที่สมาชิกสภาอาวุโส
 มาจากการเลือกตั้งโดยทางอ้อม ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนมาจากการเลือกตั้งโดยตรง)⁵⁴
 การกำหนดให้มีหลักการเช่นนี้ เท่ากับว่ารัฐบาลพลเรือนมีความ— ต้องการ เปลี่ยนฐานสนับสนุน
 ทางการเมืองจากเดิมซึ่งทหารมีบทบาทสำคัญ ไปสู่การสนับสนุนโดยพลเรือน ฉะนั้นการเสนอให้
 แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 และยกระดับขึ้นใหม่ทั้งฉบับจึงถือ
 ว่าเป็นกลยุทธ์ทางการเมืองของรัฐบาลพลเรือนซึ่งกำลัง เก็บพ่ายใต้เบริเวณในสถานการณ์ทาง
 การเมือง ต้องการที่จะขจัดอิทธิพลและบทบาทฝ่ายทหารให้ออกไปจากวงจรแห่งอำนาจทาง
 การเมืองอย่างเด็ดขาดนั่นเอง เพราะนอกจากจะสามารถพิจารณาจากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว

⁵³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ เสรีสุพรรณ ตูศรีพิทักษ์, กลไกรัฐสภา (พระนคร:
 พิศนาคะการพิมพ์, 2518), หน้า 6.

⁵⁴ เกี่ยวกับหลักการซึ่งคณะกรรมการวิสามัญได้เสนอไว้ เป็นแนวทางในการแก้ไข
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 นั้น โปรดดู. โปรงค์. โทโรจน์ ชัยนาม,
รัฐธรรมนูญ บทกฎหมายและเอกสารสำคัญในทางการเมืองของไทย, หน้า 123.

เหตุผลในประการอื่นซึ่ง ยืนยันถึงบทบาทของผู้นำฝ่ายพลเรือนในข้อนี้ก็คือ การที่รัฐบาลพลเรือน เสนอญัตติให้ตั้ง คณะกรรมาธิการ วิสามัญเพื่อพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พุทธศักราช 2475 ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2488 นั้น⁵⁵ เป็นเวลาภายหลังจากที่รัฐบาล พลเรือนสามารถปลดจอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งผู้นำฝ่ายทหารสูงสุดเพียง เล็กน้อย ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลา ที่รัฐบาลพลเรือนมีเสถียรภาพและความมั่นคง เพียงพอที่จะ ดำเนินการได้ และอีกประการหนึ่งก็คือ จะเห็นได้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายพลเรือนที่สำคัญ เป็นผู้เสนอร่าง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับ เข้าสู่การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณาในวาระที่หนึ่ง⁵⁶

จากเหตุผลที่ยกมากล่าวอ้างข้างต้นนั้นสามารถกล่าวได้ว่า สาเหตุในการ เสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 และ เสนอเป็นร่าง รัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ทั้งฉบับนั้น ถ้าพิจารณาจากหลักการของบทบัญญัติแต่เพียงประการ เดียวแล้วจะ เห็นว่า เหตุผลซึ่งฝ่ายรัฐบาลได้แถลงไว้ อย่าง เป็นทางการนี้มีความสมเหตุสมผล แต่ถ้าได้พิจารณาถึง สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น โดยเฉพาะในประเด็นของ ญัตติของความขัดแย้งทางการเมือง ไทยระหว่างผู้นำฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนแล้วจะ เห็นได้ว่าการ เสนอให้มีการแก้ไข- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2475 และ ยกร่างขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ทั้งฉบับนั้น แท้จริงแล้วรัฐบาลพลเรือนซึ่งกำลัง เป็นฝ่ายได้เปรียบใน สถานการณ์ทางการเมือง- ต้องการจำกัดอิทธิพลและบทบาทของผู้นำฝ่ายทหารให้ออกไปจากวงจรรองรับอำนาจทางการเมือง- อย่าง เต็มขนาด พร้อมกับนั้นก็ได้สร้างฐานรองรับอำนาจทางการเมืองขึ้นมาใหม่เป็นการทดแทน โดยการกำหนดให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้นเป็น สำคัญ

⁵⁵ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 4/2488," 19 กรกฎาคม 2488.

⁵⁶ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2489," 21 กุมภาพันธ์ 2489.